

DEFINITION OF THE CONCEPT OF RESOURCE CAPACITY OF THE REGION

Semyhulin P.

graduate student, Research Center for Industrial Development Problems of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kharkiv

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ РЕСУРСНОЇ СПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНУ

Семигулін П.К.

аспірант, Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України, Харків

DOI: 10.24412/3453-9875-2021-73-1-31-37

Abstract

The article is devoted to defining the concept of resource capacity of the region for further use in building an effective system of regional governance in Ukraine, effective use of available resources of territories to ensure socio-economic development through its own competitive advantages and opportunities and improving social living standards.

Анотація

Стаття присвячена визначенню поняття ресурсної спроможності регіону для подальшого застосування у побудові дієвої системи регіонального управління в Україні, ефективного використання наявних ресурсів територій для забезпечення соціально-економічного розвитку за рахунок власних конкурентних переваг і можливостей та підвищення соціальних стандартів життя населення.

Keywords: resources, capacity, potential, region, territory, socio-economic development, regional development management.

Ключові слова: ресурси, спроможність, потенціал, регіон, територія, соціально-економічний розвиток, управління регіональним розвитком.

Якщо регіональний розвиток розглядати як процес будь-яких (соціальних, економічних, екологічних, гуманітарних, інших) позитивних змін у регіонах, то регіональна політика представляє собою комплекс взаємопов'язаних заходів, спрямованих на розробку та реалізацію ефективних механізмів й інструментів управління розвитком регіонів (економічним, соціальним, екологічним, культурним тощо) на основі узгодження державних, регіональних та місцевих інтересів, раціонального використання наявного ресурсного потенціалу тощо, зокрема на місцевому рівні.

Побудова дієвої системи управління регіонами в Україні на оновленій адміністративно-територіальній основі, потребують ефективного використання наявних ресурсів територій для забезпечення соціально-економічного розвитку за рахунок власних конкурентних переваг і можливостей та підвищення соціальних стандартів життя населення територій.

Оцінка ресурсної спроможності регіонів є одним із пріоритетних заходів для подальшого визначення можливих напрямів просторового розвитку для конкретної території, вибору найефективнішого інструментарію реалізації стратегії розвитку, оперативного прийняття управлінських рішень.

Дослідженням ресурсів, зокрема і характеристикою поняття ресурси, займалися багато вчених, Н.Ф. Реймерс, М.К. Орлатий, С.А. Романюк, І.О. Дегтярьова, Л.Л. Антонюк, А.М. Поручник, В.С. Савчук, А.Ф. Ткачук, Д. Маркіян, А. Мельник та інші.

Вивченням поняття потенціал, яке досить тісно пов'язане із поняттям ресурси, займалися С.М. Гончаров, В.Т. Бусел, Р. Дяків, С.В. Мочерний, Б.А. Райзберг, Л.Ш. Лозовский, Е.Б. Стародубцева, А.С. Арсеньев, В.С. Библер, Б.М. Кедров, Г.А. Борщ, В.М. Вакуленко, В.С. Куйбіда, А.Ф. Ткачук, В. Бабаєв, М. Новікова, О.Ю. Бобровська, Т.А. Крушельницька, М.А. Латинін й багато інших.

Тлумачення понять ресурси і потенціал є досить широкомасштабними і не завжди чіткими, тому доцільним є їх конкретизація у контексті визначення поняття ресурсна спроможність регіону з позиції управління регіональним розвитком. Метою даної статті є обґрунтування визначення поняття ресурсної спроможності регіону.

Дослідження та формування пріоритетів регіонального розвитку через термін ресурс означає виявлення межі його корисності у досягненні цілі в умовах конкретної ситуації (існуючі технології та соціально-економічні відносини) з урахуванням ієрархії цінностей ресурсів і законів заміщення [22].

Тлумачення поняття ресурси є досить широкомасштабним (табл. 1). Синонімами до слова ресурси виступають запаси, більш чи менш значні, які можна використати при потребі; резерви, що розраховані на використання в разі крайньої необхідності; потенціал, як сукупність ресурсів [8].

В Академічному тлумачному словнику української мови під ресурсом розуміються запаси чогонебудь, які можна використати в разі потреби; заціб, можливість, якими можна скористатися в разі необхідності [25].

Тлумачний словник економіста трактує поняття ресурси як цінності (природні, сировинні, матеріальні, трудові, фінансові), які можуть бути використані в разі потреби на створення продукції, надання послуг, одержання додаткової вартості [28].

На думку Н.Ф. Реймерса [21], ресурси розглядаються як будь-які джерела і передумови отримання необхідних людині матеріальних і духовних благ, які можна реалізувати при існуючих технологіях і соціально-економічних відносинах (матеріальні, трудові, інтелектуальні, природні тощо); запаси, джерела засобів; засіб, до якого звертаються у разі необхідності.

Таблиця 1

Характеристика поняття ресурси

Характеристика	Джерело, автор
Ресурс – запаси чого-небудь, які можна використати в разі потреби; засіб, можливість, якими можна скористатися в разі необхідності.	Академічний тлумачний словник (1970—1980)
Ресурси – природні, сировинні, матеріальні, трудові, фінансові цінності, які можуть бути використані в разі потреби на створення продукції, надання послуг, одержання додаткової вартості.	Тлумачний словник економіста / за ред. проф. С.М. Гончарова
Під ресурсом розуміють наявні елементи системи, на основі яких вона функціонує та розвивається і які в умовах конкретної ситуації доцільні для застосування як засоби досягнення цілей.	М.К. Орлатий, С.А. Романюк, І.О. Дегтярьова
Ресурси – будь-які джерела і передумови отримання необхідних людині матеріальних і духовних благ, які можна реалізувати при існуючих технологіях і соціально-економічних відносинах (матеріальні, трудові, в т. ч. інтелектуальні, природні); запаси, джерела засобів; засіб, до якого звертаються у разі необхідності.	Н.Ф. Реймерс
Ресурси – сукупність трудових, матеріальних, технічних і фінансових засобів, необхідних для виконання роботи у виробництві.	Л.Л. Антонюк, А.М. Поручник, В.С. Савчук
Ресурси – це матеріальні і нематеріальні об'єкти або цінності, якими громада володіє, або якими може користуватися.	А.Ф. Ткачук, Д. Маркіян
Ресурси – це базис діяльності на будь-якій території, який при вмілому використанні дозволяє забезпечити ефективне отримання результатів щодо її конкурентоспроможності.	А. Мельник

Джерело: узагальнено автором за даними [1, 16, 21, 22, 25, 27, 28].

Поняття ресурси в науково-практичній літературі використовується по відношенню до об'єктів, які ними володіють або їх використовують, наприклад система, суспільство, територія, регіон, громада, підприємство, інше.

М.К. Орлатий, С.А. Романюк, І.О. Дегтярьова [22] під ресурсом розуміють наявні елементи системи, на основі яких вона функціонує та розвивається і які, в умовах конкретної ситуації, доцільні для застосування як засоби досягнення цілей. Такий підхід дає змогу найповніше окреслити можливості системи, які можуть бути використані для максимального задоволення потреб суспільства. Представлене поняття ресурс підходить до такого об'єкту як регіон або громада, адже це система, що функціонує та розвивається на основі існуючих на її території та просторі ресурсів.

Ресурси території розглядаються як база або платформа для просторового розвитку на основі їх взаємодії між собою в межах механізмів управління просторовим розвитком. За таких умов автори М. Орлатий, С. Романюк, І. Дегтярьова, Д. Савчук [22, 23, 27] трактують поняття ресурси з різних позицій.

З економічної, як сукупність окремих елементів, що прямо чи опосередковано беруть участь у процесі виробництва або надання послуг; основні елементи економічного потенціалу, які є в розпорядженні суспільства на кожному етапі розвитку ви-

робничих сил у межах історично визначеної системи виробничих відносин: природні, матеріальні, трудові, фінансові, інформаційні тощо.

З владної, як джерело управління, обставина або благо, володіння яким підвищує здатність впливу його володаря на інших індивідів або групу; це можливість, яка не обов'язково стає реальністю; усі ті засоби, використання яких забезпечує вплив на об'єкт відповідно до цілей суб'єкта.

З соціальної, як реальні та потенційні можливості, засоби і резерви, якими володіє певне суспільство і які воно використовує для забезпечення різних сфер соціального життя і діяльності.

З об'єктної, як елементи об'єкта управління, який може бути ефективно використаний суб'єктом для досягнення цілей; деяка сукупність можливостей адміністративно-територіального утворення, розпорядження якими віднесено до компетенції органів влади.

В іншому дослідженні [27] ресурси – це матеріальні і нематеріальні об'єкти або цінності, якими громада володіє, або якими може користуватися. Більшість матеріальних ресурсів – вичерпні і невідновні, а тому за них треба постійно боротися. Ресурси, це те, чого часто не вистачає, або те, що досить швидко закінчується.

Термін ресурси території характеризує наявну присутність на території різних видів ресурсів, які можна використовувати для оцінки при визначенні

плати за ресурси, для ресурсного аналізу, маркетингових досліджень, вибору технологій управління процесами ресурсокористування.

Загалом ресурси – це базис діяльності на будь-якій території, який при вмілому використанні дозволяє забезпечити, зокрема, ефективне отримання результатів щодо підвищення її конкурентоспроможності. В аналітико-прогнозній роботі та статистичній інформації ресурси території представлені як трудові, природні (водні, земельні, мінеральні, біологічні, лісові), виробничі, інфраструктурні, фінансові тощо [16].

Поняття конкурентоспроможності регіону можна характеризувати як здатність ефективно вико-

ристовувати власні ресурси за умов мінімальної фінансово-ресурсної підтримки з боку держави та розширення можливостей залучення коштів донорської або технічної допомоги, що вимагає вмілого використання конкурентних (передусім ресурсних) переваг регіонів і інституційного вирішення проблеми.

Таким чином дослідження поняття ресурси безпосередньо по відношенню до функціонування регіону, території, громади свідчить про його широке застосування, охоплення практично всіх сфер управління територіальним розвитком і прив'язаність до такого поняття, як потенціал (табл. 2).

Таблиця 2

Визначення поняття потенціал через його взаємозв'язок з поняттям ресурси

Характеристика	Джерело, автор
Потенціал – наявні можливості, ресурси, запаси, засоби, що можуть бути використані для досягнення, здійснення чогось.	Тлумачний словник економіста / за ред. проф. С.М. Гончарова]
Потенціал розглядається як сукупність усіх наявних засобів, можливостей, продуктивних сил, що можуть бути використані в певній сфері, галузі, діяльності; запас чого-небудь, резерв; приховані здатності, сили якої-небудь діяльності, що можуть проявлятися за певних умов.	Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел
Потенціал розглядається як наявні можливості, ресурси, запаси, засоби, що можуть бути використані для досягнення, здійснення чогось.	Енциклопедія бізнесмена, економіста, менеджера / за ред. Р. Дяківа
Потенціал – це наявні в економічного суб'єкта ресурси, їхня оптимальна структура та вміння раціонально використати їх для досягнення поставленої мети.	Економічна енциклопедія. / С.В. Мочерний [та ін.]
Потенціал розглядається як: засоби, запаси, джерела, які є в наявності і можуть бути мобілізовані, приведені в дію, використані для досягнення певної мети, здійснення плану, вирішення будь-якого завдання; здібності окремої людини, суспільства, держави до певної діяльності.	Современный экономический словарь / Б.А. Райзберг, Л.Ш. Лозовский, Е.Б. Стародубцева
Потенціал – сукупність параметрів, які обумовлюють наявність у системі певних можливостей, здатностей і ресурсів для здійснення ними тих чи інших зусиль, спрямованих на самозабезпечення і самовідродження, а також для перетворення умов і характеристик середовища.	А.С. Арсеньев, В.С. Библер, Б.М. Кедров
Ресурсний потенціал являє собою джерело і засіб їх відтворення, а також відіграє ключову роль у визначенні функцій, спрямованості та динаміки їх розвитку.	Г.А. Борщ, В.М. Вакуленко, В.С. Куйбіда, А.Ф. Ткачук, ін.
Ресурсний потенціал територіальної громади – поліструктурне та багаторівневе утворення, що характеризується різноманітними типами сполучення видів ресурсів, які сприяють досягненню стратегічних цілей.	В. Бабаєв, М. Новікова
Ресурсний потенціал місцевого самоврядування – сукупність матеріальних та нематеріальних ресурсів, засобів і форм організації місцевого самоврядування, застосовуваних стимулів, інституційних, методичних, організаційних, управлінських і фінансових інструментів та механізмів впливу на процеси розвитку, органічна взаємодія яких здатна створювати, підтримувати і збільшувати можливості розвитку громад і впливати на раціональне використання і поповнення потенціалу територій регіону задля забезпечення сталості розвитку.	О.Ю. Бобровська, Т.А. Крушельницька, М.А. Латинін

Джерело: узагальнено автором за даними [2, 3, 6, 7, 11, 12, 18, 19, 28].

Словникове тлумачення визначає поняття потенціал як наявні можливості, ресурси, запаси, засоби, що можуть бути використані для досягнення, здійснення чогось [28].

В Енциклопедії бізнесмена, економіста, менеджера потенціал представлений як наявні можливості, ресурси, запаси, засоби, що можуть бути використані для досягнення, здійснення чогось. При-

цьому у вищезгаданій енциклопедії надається характеристика окремих видів потенціалу: виробничого, економічного та трудового [12].

У Великому тлумачному словнику української мови потенціал розглядається як сукупність усіх наявних засобів, можливостей, продуктивних сил, що можуть бути використані в певній сфері, галузі,

діяльності; запас чого-небудь, резерв; приховані здатності, сили якої-небудь діяльності, що можуть проявлятися за певних умов [7].

В Економічній енциклопедії зазначається, що потенціал – це наявні в економічного суб'єкта ресурси, їхня оптимальна структура та вміння раціонально використати їх для досягнення поставленої мети [11].

В економічному словнику Б.А. Райзберга визначення потенціалу розглядається, як: засоби, запаси, джерела, які є в наявності і можуть бути мобілізовані, приведені в дію, використані для досягнення певної мети, здійснення плану, вирішення будь-якого завдання; здібності окремої людини, суспільства, держави до певної діяльності [19].

Кожен вид потенціалу спирається на ресурси, які мають певну специфіку. Найбільш досліджуваними ресурсами є: сировинні, виробничі, інфраструктурні, фінансові, енергетичні та інші. У свою чергу, для їх раціонального використання в процесах розвитку регіону необхідні як внутрішні, територіальні (кадрові, організаційно-структурні, інформаційні, науковотехнічні, інституційні та інвестиційні ресурси), так і зовнішні, державні ресурси. Визначенню різноманітних складових ресурсного потенціалу територій регіону повинна передувати їх класифікація.

Спираючись на певну систематизацію видів ресурсів і характеристику потенціалу розвитку, можна констатувати, що рівень розвитку територій регіону та його конкурентоспроможність залежить від загального обсягу наявних у них ресурсів [18].

Потенціал характеризує наявність у системі певних можливостей, здатностей і ресурсів для здійснення ними тих чи інших зусиль, спрямованих на самозабезпечення і самовідродження, а також для перетворення умов і характеристик середовища [2].

Так, природний потенціал представляє собою сукупність наявних природних умов і ресурсів, що впливають на економічну діяльність і використовуються у виробництві благ [9].

Природно-ресурсний потенціал виражається через продуктивність природних ресурсів (мінеральні, земельні, рекреаційні ресурси) як засобів виробництва і предметів споживання, що виражаються у споживчій вартості.

Економічний потенціал визначає наявні в економічного суб'єкта ресурси, їх оптимальну структуру, можливість раціонально використовувати їх для досягнення поставленої мети [9].

Ресурсний потенціал характеризується наявними ресурсами, основними з яких виступають територіальні (просторові), земельні та фінансові ресурси. Ресурсний потенціал являє собою джерело і засіб їх відтворення, а також відіграє ключову роль у визначенні функцій, спрямованості та динаміки їх розвитку [6].

В роботах науковців ресурсний потенціал території характеризується різноманітними типами сполучення видів ресурсів, які сприяють досягненню стратегічних цілей. При цьому можливості виконання ресурсом тієї чи іншої функції залежить

не тільки від особливостей його внутрішньої будови, але й від просторово-часового перетинання всіх видів ресурсів у межах кожного типу комбінованості [3].

В свою чергу потенціал розвитку території регіону розглядається як можливість розвитку за умови використання всього комплексу територіальних ресурсів, особливостей наявної і перспективної структури господарства, географічного положення в інтересах підвищення якості життя населення [5].

Використовується термін інтегральний потенціал території як поняття, що об'єднує всі ресурси території – природні, трудові, виробничі, наукові, інтелектуальні, інформаційні тощо і саму територію як поле взаємодії суспільно-природних компонентів, включаючи її транспортно-географічне положення [16].

За оцінкою З. Варналія, стосовно проблем та пріоритетів соціально-економічного розвитку регіонів України, саме внутрішній потенціал територій, в умовах обмеженості бюджетних та інших фінансових ресурсів в країні, слід вважати головним ресурсом їхнього розвитку [20].

Таким чином, наведене дослідження термінології характеризується певними розрізненнями представлених понять. Відмінністю понять ресурси і потенціал є те, що ресурси існують незалежно від суб'єктів економічної діяльності, а потенціал є їх невід'ємною частиною [15].

Поняття потенціал включає не весь запас ресурсів, що існують в природі, суспільстві, території, підприємстві, а лише ту їх частину, яку можна отримати з урахуванням досягнутого рівня розвитку і доцільності використання в конкретному визначеному напрямі діяльності. Тому в поняття потенціал включаються тільки ті ресурси, отримання яких можливе і ефективно на даному етапі розвитку і необхідне для досягнення поставлених цілей.

Отже, потенціал не є просто сукупністю будь-яких ресурсів, його сутність передбачає взаємодію певних елементів. При визначенні поняття потенціал, слід враховувати, що до його складу входять не лише ресурси, що використовуються в даний період часу, а й їх резервні запаси. Отже, потенціал визначає потенціальну, а не тільки реальну, можливість використання ресурсів для досягнення поставлених цілей.

Дослідження питань територіального розвитку через поняття ресурси і потенціал актуалізує розгляд використання в науково-практичній літературі поняття спроможності по відношенню до території, регіону, громади тощо.

Словникове поняття спроможність визначає здатність до здійснення чого-небудь; наявність умов, сприятливих для чого-небудь, обставин, які допомагають чомусь; можливість [25].

В словнику синонімів української мови спроможність розглядається як можливість (наявність умов, сприятливих для чогось, обставин, які допомагають чомусь, тощо), шанс, поле (умова для чогось); перспектива (сприятливі умови для майбутньої діяльності); потенція (приховані здатності, сили для чогось) [24].

В українському законодавстві [17] поняття спроможності представлено через визначення термінології по відношенню до терміну громада. Спроможною вважається громада, якщо має необхідну інфраструктуру, кадрові і фінансові ресурси та здатна забезпечити належний рівень надання послуг населенню. Таке поняття є досить узагальненим, більше спирається на фактичний стан показників і потребує конкретизації стосовно майбутніх перспектив.

Альтернативною, наприклад, є думка М. Шарпана і К. Кірка, які розглядають поняття спроможності через можливості створення передумов для розвитку громади в довгостроковій перспективі [26]. Мається на увазі, пошук розумного балансу між спрямуванням ресурсів для належного функціонування на сучасному етапі, що визначається рівнем надання публічних послуг, а також спрямування частини ресурсів в проекти та заходи, що сприятимуть її довгостроковому розвитку.

Відмінним від вищезазначеного є представлення поняття спроможності через забезпечення мінімально необхідного рівня економічного і соціального саморозвитку регіонів [13].

У науковій літературі саморозвиток територій розглядається з різних точок зору. Так, О. Іванова розглядає саморозвиток через взаємодію понять самодостатність, автономія, самозабезпеченість, а умовами саморозвитку визначає децентралізацію, податково-бюджетний федералізм, мотивацію [14].

В матеріалах Л. Бенівської під саморозвитком розуміється стійка здатність територіальної громади забезпечити довгостроковий розвиток за рахунок власних ресурсів та залучених в інтересах реалізації макроекономічних цілей та власних стратегій розвитку [4].

В працях М. Гринчишина [10] використання поняття спроможності по відношенню до територіального розвитку характеризує наявність умов (фінансових, інфраструктурних та кадрових, інших), на основі яких у процесі функціонування визначається здатність надавати публічні послуги, а також можливість задіяти невикористаний та прихований потенціал (інвестиційний, економічний, людський, управлінський, фінансовий, громадський тощо) задля розумного, сталого та інклюзивного розвитку.

Автор визначає, що функціональну спроможність регіону формують ресурси (фінансові,

кадрові, інфраструктурні, інші), процеси та результати надання послуг населенню. Можливості до зміцнення спроможності базуються на ідентифікації та задіянні їх потенціалу (інвестиційного, економічного, управлінського, фінансового, людського тощо) та визначаються підвищенням рівня ефективності, якості та доступності публічних послуг, а також розвитку її у довгостроковій перспективі [10].

Необхідними умовами для формування спроможних територій виступають: здатність органів влади вирішувати суспільні питання для задоволення потреб власного населення; наявність історичних, географічних, соціально-економічних, природних, екологічних, етнічних, культурних особливостей розвитку; розвиток інфраструктури; фінансове забезпечення; трудова міграція населення; оптимальна мережа соціальної інфраструктури та доступність публічних послуг у відповідних сферах.

Якщо перелічені характеристики охарактеризувати через певні види наявних на території ресурсів, то оцінка рівня територіальної спроможності визначається тим, наскільки результативно використовуються ресурси, які є в їх розпорядженні та складають їх ресурсний потенціал [6].

Умови для забезпечення спроможності території регіонів формуються під впливом внутрішніх і зовнішніх чинників. Зовнішні умови створюються за рахунок, нормативно-правового забезпечення, макроекономічного середовища, готовності суспільства до саморозвитку, втілення реформаторських змін (щодо розширення повноважень та самостійності органів влади), бюджетної децентралізації (підвищення фінансової спроможності), оновлення адміністративно-територіального устрою (укрупнення територій). Внутрішні умови виражаються через ресурсну забезпеченість, або наявність на території певних видів ресурсів, що дають можливість говорити про її самодостатність, а також про здатність до розвитку, тобто про її спроможність [4].

Аналіз представлених тлумачень понять та їх взаємозв'язок по відношенню до процесів управління територіальним розвитком дозволяє сформулювати поняття ресурсна спроможність регіону (території, громади, тощо) (рис. 1).

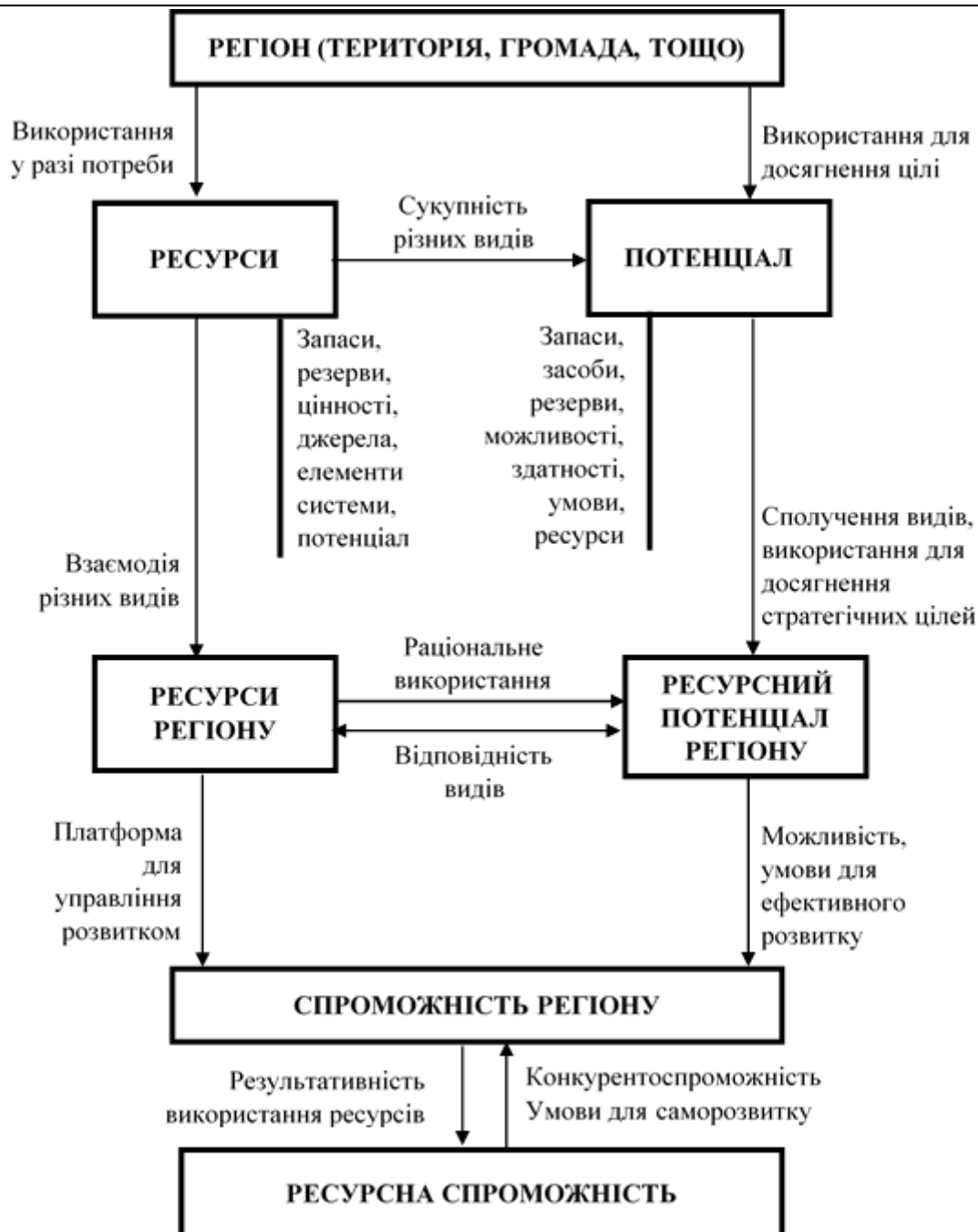

Рис. 1. Формування поняття ресурсна спроможність регіону (авторська розробка)

Отже, можна визначити поняття ресурсної спроможності регіону (території, громади, тощо) як загальний показник на основі об'єднання наявних на певній території (в регіоні, громаді) ресурсів, запасів, засобів і джерел, визначення і оцінка яких характеризує існуючі фактори та здатність території до функціонування, визначає наявність сприятливих умов для розвитку, створює додаткові можливості для їх подальшого використання задля підвищення конкурентоспроможності територій та поліпшення якості життя їх громадян.

Ресурсна спроможність як узагальнений показник на основі наявних на території ресурсів може включати різні її види, наприклад, розглядаються фінансова, економічна, інфраструктурна, соціальна, кадрова, екологічна, інші види спроможності.

Розглядаючи ресурсну спроможність як здатність ресурсів давати певні результати і забезпечувати функціонування системи, слід враховувати і представляти в показниках всі фактори, які визначають таку здатність.

Наявність повної інформації щодо ресурсів території та вмиле управління ними стають визначальним фактором успішності регіонального розвитку. Це, відповідно, вимагає уточнення класифікації ресурсів території, повного охоплення їх для створення системи збору, обробки відповідної інформації та моніторингу використання.

Запропоновані, в подальшому, на основі даних щодо ресурсної спроможності регіону заходи і напрями повинні відповідати цільовій направленості стосовно управління територіальним розвитком, а

саме: поточного функціонування території, забезпечення умов саморозвитку з максимально ефективним використанням наявних та залучених ресурсів, формування перспектив майбутнього розвитку тощо.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Антонюк Л.Л. Інновації: теорія, механізм розробки та комерціалізації / Л.Л. Антонюк, А.М. Поручник, В.С. Савчук : монографія. – Київ : КНЕУ, 2003. – 394 с.
2. Арсеньев А.С. Анализ развивающегося понятия / А.С. Арсеньев, В.С. Библер, Б.М. Кедров. – М. : Наука, 1967. – 439 с.
3. Бабаєв В., Новікова М. Сучасні підходи до зберігання та нарощення ресурсного потенціалу територіальної громади <https://mmgh.kname.edu.ua/images/Novikova/08.pdf>.
4. Бенюк Л.Я. Територіальна громада як суб'єкт регулювання розвитку територій: теоретичні аспекти / Л.Бенюк // Регіональна економіка. – 2018. - №1. – С.30-39.
5. Бобровська О.Ю. Методологічний підхід побудови системи управління сталим (збалансованим) розвитком регіонів / О.Ю. Бобровська // Публічне адміністрування: теорія та практика : електрон. зб. наук. пр. / редкол.: С.М. Серьогін (голов. ред.) [та ін.]. – Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2016. – № 2(16). – Режим доступу: [http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2016-02\(16\)/23.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2016-02(16)/23.pdf).
6. Борщ Г.А., Вакуленко В.М., Гринчук Н.М., Дехтяренко Ю.Ф., Ігнатенко О.С., Куйбіда В.С., Ткачук А.Ф., Юзефович В.В. Ресурсне забезпечення об'єднаної територіальної громади та її маркетинг: навч. посіб. / [Г.А. Борщ, В.М. Вакуленко, Н.М. Гринчук, Ю.Ф. Дехтяренко, О.С. Ігнатенко, В.С. Куйбіда, А.Ф. Ткачук, В.В. Юзефович] – К. : – 2017. – 107 с.
7. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – Київ, Ірпінь : Перун, 2002. – 1440 с.
8. Всесвітній словник української мови <https://uk.worldwidedictionary.org/%D1%80%D0%B5%D1%81%D1%83%D1%80%D1%81>.
9. Гончаров А. В. Устойчивое развитие региона: потенциал, факторы, критерии, индикаторы / А.В. Гончаров // Казанская наука. – 2015. – № 1. – С. 53 – 57. – Режим доступа : <http://elibrary.ru/contents.asp?issueid=1374648>.
10. Гринчишин М. Спроможність територіальних громад: теоретичний дискурс [http://ird.gov.ua/sep/sep20186\(134\)/sep20186\(134\)_051_HrynchyshynI.pdf](http://ird.gov.ua/sep/sep20186(134)/sep20186(134)_051_HrynchyshynI.pdf).
11. Економічна енциклопедія. У 3 т. Т. 3 / С.В. Мочерний [та ін.]. – Київ : Академія, 2002. – 952 с.
12. Енциклопедія бізнесмена, економіста, менеджера / за ред. Р. Дяківа. – Київ : Міжнародна економічна фундація, Книгодрук, 2000. – 704 с.
13. Заблоцький Б. Економічна самодостатність регіону / Б. Заблоцький // Регіональна економіка. – 2001. – № 1. – С. 40–53.
14. Іванова О.Ю. Формування потенціалу саморозвитку регіонів України в контексті трансформаційних процесів: монографія: О.Ю. Іванова. – Х:ВД «ІНЖЕК», 2014.- 304 с.
15. Маркетинговий потенціал підприємства: монографія / Т.Н. Батова, В.А. Крылова. – М.: Издательский дом Академии Естествознания, 2016. – 234 с. https://www.monographies.ru/docs/2016/09/file_57cd4655edfea.pdf.
16. Мельник А. Управління ресурсами території в контексті європейської та національної політики регіонального розвитку <file:///C:/Users/Ira/Downloads/820-1734-1-PB.pdf>.
17. Постанова Кабінету Міністрів України від 08.04.2015 № 214 «Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-%D0%BF#Text>.
18. Потенціал розвитку територій: методологічні засади формування і нарощення : монографія / О.Ю. Бобровська, Т.А. Крушельницька, М.А. Латинін [та ін.]; за заг. ред. д. держ. упр., проф. О.Ю. Бобровської. – Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2017. – 362 с.
19. Райзберг Б.А. Современный экономический словарь / Б.А. Райзберг, Л.Ш. Лозовский, Е.Б. Стародубцева. – 5-е изд., перераб. и доп. – М. : ИНФРА-М, 2006. – 495с.
20. Регіони України: проблеми та пріоритети соціально-економічного розвитку : моногр. / за ред. З.С. Варналія. – К. : ЗнанняУкраїни, 2005. – 498 с.
21. Реймерс Н.Ф. Экология (теории, законы, правила, принципы и гипотезы) / Н.Ф. Реймерс. – М.: Журнал «Россия Молодая», 1994 – 367 с.
22. Ресурсний потенціал регіону: навч. посіб. / М.К. Орлатий, С.А. Романюк, І.О. Дегтярьова та ін. К.: НАДУ, 2014. 724 с.
23. Савчук Д.М. Характеристика ресурсного потенціалу громади та оцінка ефективності його використання. Український журнал прикладної економіки. 2018 рік. Том 3. № 1. С. 83-94.
24. Словник синонімів української мови <https://slovnuk.me/dict/synonyms>.
25. Словник української мови Академічний тлумачний словник (1970—1980) <http://sum.in.ua/s/resurs>.
26. Chapman M., Kirk K. Lessons for Community Capacity Building: A Summary of Research Evidence. Research Department Scottish Homes, 2001. URL: <http://docs.sciesocialcareonline.org.uk/fulltext/scotthomes30.pdf>.
27. Ткачук А.Ф. Маркіян Д. Внутрішні та зовнішні ресурси для розвитку громади або Чому брак грошей не є первинною проблемою громади? К. : ІКЦ «Легальний статус», 2016. 152 с.
28. Тлумачний словник економіста / за ред. проф. С. М. Гончарова. — К.: Центр учбової літератури, 2009. — 264 с.